

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за придобиване на ОНС „доктор”

в област на висше образование 1. Педагогически науки,

професионално направление 1.2. Педагогика (научна специалност Специална педагогика)

Автор: **Екатерини Теодорос Карамани**, докторант в СУ „Св. Климент Охридски“, ФНОИ, катедра „Специална педагогика и логопедия“

Научен ръководител: **доц. д-р Емилия Хинкова Евгениева**, СУ „Св. Климент Охридски“

Рецензент: **проф. дпн Цветанка Луканова Ценова**, СУ „Св. Климент Охридски“

Тема: „Съчетаване на обучителни и терапевтични методи за ученици с аутизъм от педагогическите специалисти“

Екатерини Теодорос Карамани е родена на 27. 05. 1976 г. Получила е бакалавърска степен по специалност „Гръцка литература“ в Университета „Аристотел“ в гр. Солун, Гърция, и магистърска степен по специалност „Специална педагогика“ в СУ „Св. Климент Охридски“. От 2015 до 2018 г. е докторант в редовна форма на обучение в СУ „Св. Климент Охридски“.

За защитата на дисертационния труд Екатерина Карамани е представила всички изискуеми документи съгласно Правилника за организацията и провеждането на докторантурата в Софийския университет "Св. Климент Охридски". Защитата се провежда при спазване на всички клаузи от ЗРАСРБ и Правилника за неговото приложение. Това дава право на Научното жури да изслуша и оцени кандидатът за придобиване на образователно-научна степен „доктор” в съответствие с чл. 5 (1) от ЗРАСРБ и чл. 33 (1) от Правилника за прилагане на закона.

I. Оценка на актуалността и значимостта на разработения научен проблем

Работата на Екатерина Карамани представлява проучване на прилагането на комбинация от обучителни и терапевтични методи от учители на деца с аутизъм в пряката им работа с тези деца. Това е добре замислена тема, която позволява да се разбере как масовите учители участват в процеса на приобщаващото образование, доколко те са информирани и обучени да работят с деца със специални образователни потребности, а и доколко ефикасни са прилаганите методи.

Във фокуса на вниманието са децата от аутистичния спектър – синдром, който е широко разпространен в наше време и свързан с множество психични дефицити, създаващи сериозни препятствия пред училищната и социалната реализация на индивида, поради което проучването му провокира голям научен и обществен интерес.

Ето защо темата на дисертацията е актуална, с възможности за достигане до иновации, които допринасят за усъвършенстването на методите на обучение, използвани в специалната педагогика. Синхронизирайки се с действащия образователен модел, прилаган при децата от аутистичния спектър, те могат да съдействат за по-ефективното им образование, социализация и интеграция в обществото.

II. Оценка по формални показатели: обем, структура, оформление и стил на изложение

Работата на Катерини Карамани напълно удовлетворява изискванията за дисертационен труд за придобиване на ОНС „доктор” по формални показатели. Темата е точно формулирана и насочваща към същността на изследвания научен проблем. Обемът на разработката е 160 компютърни страници плюс приложения, общо 172 страници. В структурно отношение включва: увод, теоретичен обзор в три части, изследователска програма, експериментално-аналитична част; очертани са изводите под формата на заключение, дадени са препоръки към практиката, оформени са приносите от труда, използваната литература и приложенията. Теоретичната част на дисертацията преобладава над емпиричната по обем, което е свързано с необходимостта от анализ на голям брой литературни източници и преглед на широк кръг въпроси с теоретично и с практико-приложно значение. Отделните части на дисертацията са добре обособени и озаглавени.

Библиографската справка съдържа 188 литературни източника на латиница, от които около половината са от последното десетилетие. Литературата е правилно подбрана съобразно темата на дисертационния труд и адекватно описана. В текста присъстват многобройни таблици и графики, които създават прегледност и информативност на данните от изследването. Разработката е технически, езиково и стилистично добре оформена.

III. Оценка на съдържанието на дисертационния труд

1. Увод и преглед на теорията по темата на дисертацията

В увода на дисертационния труд докторантката навлиза в проблемите, към които той е насочен, изтъква тяхната важност и необходимостта от разработване на дисертационната тема. В него присъства подробно и дизайнът на изследването, което не е необходимо, достатъчно е да се упомене стратегическата цел на разработката, от която се ръководи изследването, като при това не би се стигнало до повторение на целта, задачите, хипотезите и т. н. във втората глава.

Литературното проучване изминава пътя от базисните към конкретните аспекти на научната проблематика по темата на дисертацията. Разгледани са въпроси, включващи богата информация, и те са подложени на компетентен анализ. Докторантката анализира литературата, съсредоточена върху два основни проблема:

същността на аутизма и методите за работа при аутизъм. Цитирането е правилно, материалът е добре структуриран, изложен е малко по-подробно от необходимото.

Направен е преглед на основните аспекти в теорията на аутизма с акцент върху неговото дефиниране и основните му характеристики, описани в съвременната литература. Цитирани са редица студии върху причините за поява на аутистични разстройства, честотата на тяхното разпространение, диагностиката и диференциалната диагностика, особеностите на социалното функциониране, нарушенията на комуникацията, сензорните, умствените и други нарушения при аутизъм. Неговите особености са представени с тяхното отражение върху формирането на адаптивни качества и социални умения, във връзката им с възможностите за обучение, предлагани от съвременната специална педагогика. Внимание се отделя на когнитивното функциониране при аутизъм и на присъщите за тази патология дефицити в емоционално-поведенческата сфера, способността за общуване и социалните умения.

Основното достойнство на тази част на труда е систематичното представяне на съвременните методи за работа с аутизъм, прилагани в практиката – 9 обучителни и 5 терапевтични. Проследени са редица авторски становища и практики със съответната теоретична обосновка, включително в съпоставителен план и с необходимите обобщения върху литературните дискусии. Всеки метод е разяснен както по съдържание, така и по ползата, която допринася за развитието на децата с аутистични разстройства. Обяснени са резултатите от прилаганите интервенции, тяхната етапност и целесъобразност. Може да се обобщи, че докторантката е изложила цялостна система за работа по компенсиране на комуникативната, социалната, емоционалната, когнитивната недостатъчност при аутизъм, събирайки многоаспектна информация и демонстрирайки много добро познаване на материята.

Намирам за много положително това, че докторантката излага подробно литературния материал, но не „потъва“ в него и схематично обобщава съдържанието на основните му раздели накрая, извличайки най-важната информация във връзка с дисертационната тема.

Тази част на дисертацията е плод на добросъвестен труд и показва широката професионална и теоретична култура на докторантката, най-вече знания за децата с аутизъм и за възможностите за тяхното обучение в днешния свят. Литературните данни са разгледани обективно, с разбиране и вникване в тях. Екатерини Карамани оперира адекватно с научната литература, умее да цитира източници, да излага и анализира различни авторски становища. Стилът на изложението е напълно подчинен на логиката на теоретичното проучване.

2. Програма на изследването

Програмата на изследването е пълна и правилно построена. Ясно и в логическа взаимовръзка са определени целта, задачите – 7 броя, и хипотезите на изследването – 2 броя. Целта на авторката е да определи ефикасността от познаването и комбинирането на обучителните и терапевтичните методи в училищното ежедневие.

Това тя прави посредством пет изследователски метода, измежду които с основно значение са два: анкетиране на учителите с въпросник (проверка на първата хипотеза) и целенасочени, протоколирани наблюдения над реакциите и поведението на техни ученици с аутизъм (проверка на втората хипотеза). Инструментите на изследването са правилно подбрани и оформени съобразно същността на изследователската цел. Положителна оценка заслужава фактът, че докторантката не разчита само на един проксиметричен метод за събиране на целевата информация (чрез въпросника), а го съчетава с директен метод за снемане на данни – систематично наблюдение. То се извършва по показатели, които са правилно набелязани и водят до точни данни. Обобщено може да се каже, че съдържанието на анкетата и качеството на извършените наблюдения са добре обмислени и планирани.

Анкетиран са 129 учители и са извършени наблюдения над 30 ученици с аутизъм. По-подробно анкетиранияте участници в изследването са представени по пол, възраст, професионален опит и пр. в следващата глава на дисертацията. Техният брой, както и качествата на изследователските методи, са важни предпоставки за събиране на надежден емпиричен материал. Изследването е проведено в три фази, в рамките на две учебни години. Математико-статистическият анализ е осъществен на база отговорите, дадени от учителите на въпросите в анкетата, и протоколираните наблюдения на реакциите на изследваните аутисти, които те афишират в процеса на работа с определени обучителни/терапевтични методи.

Тази част на разработката дава добра представа за насоките на изследователската работа. Те са заложили в логическата взаимовръзка между всички компоненти на втората глава. В такъв формат дизайнът на изследването позволява достигане до достоверни доказателства в очертаната област. В критичен план единствено може да се каже, че по своята формулировка поставените задачи имат по-скоро организационен, отколкото научно-изследователски характер.

3. Анализ и представяне на резултатите от изследването

С проведеното изследване се установява познаването от страна на учителите на 9-те обучителни и терапевтични метода, използвани в процеса на обучение на децата с аутизъм, и ефектът от прилагането им. Това се разкрива в отговорите, дадени от учителите на въпросите във въпросника, и чрез промените у учениците с аутизъм, регистрирани след прилагането на тези методи.

Изследването е осъществено според изискуемите регламенти и получените резултати са подложени на количествен и качествен анализ. Количествените данни са представени основно в проценти и графики – 35 на брой. Има и две таблици (стр. 122-124 и стр. 134-135), които включват основните резултати след обработката на данните и математико-статистическия им анализ. Таблиците и диаграмите онагледяват добре търсените закономерности.

Докторантката обсъжда в систематична последователност всички резултати, интерпретирайки тяхното естество и търсейки необходимите обяснения в научната теория и в реалностите на практиката. Нейните коментари в преобладаващата си част са

задълбочени и показват умението ѝ да вниква в научната фактология, да търси и намира доказателства в подкрепа на издигнатите хипотези. Намирам, че качественият анализ е по-пълноценен от количествения: на цифрите в таблиците би следвало да се отдели повече внимание и ясно да се упомене стойността им от гледна точка на статистическата значимост. Също така, очаква се в такъв род научен труд да се упомене избраният математико-статистически метод (методи), както и защо е избран, какви са неговите измервателни параметри и доказателствена стойност.

Резултатите показват, че голямата част от учителите, работещи с ученици с аутизъм, са наясно със съдържанието на въпросните методи, което говори в полза на приобщаващото образование и на перспективата за по-нататъшното му развитие. Но същевременно са доказани и слабости: учителите като цяло не прилагат достатъчно тези методи в своята педагогическа практика, не са в състояние да посочат комбинацията (или комбинациите) от методи, която би имала най-добрия възможен ефект за социалното и образователното израстване на техните ученици с аутизъм, и поради различни професионални съображения не са склонни да променят методите за обучение на тези ученици, които вече са усвоили.

Другата част от резултатите е плод на сравнението между състоянието на аутистичните деца от по-долно и от по-горно образователно равнище, което се регистрира чрез наблюдение. Установено е, че при тези от горното равнище има подобрене в комуникативните и социалните умения, в училищните постижения и пр., което се обяснява с действието на прилаганите в обучението им комбинации от обучителни и терапевтични методи. Положителни резултати се отчитат по всичките 7 показатели, заложи в програмата на изследването. Тук имам следния въпрос към докторантката: положителните промени при децата с аутизъм само с въздействието на 9-те посочени метода ли се обясняват или с влиянието и на други фактори; кои биха могли да са те?

Като цяло резултатите от изследването са убедителни, а съдържанието им е обсъдено от докторантката на високо научно равнище, зад което прозира и лична, професионална ангажираност. Тук се изявява нейното умение да констатира и проследява данните от изследването, да регистрира, структурира и излага адекватно сложна информация, да съпоставя факти и да извежда научни доказателства.

4. Изводи и приноси от изследването

От изследването е направено заключение, съдържащо изводите, и са дадени препоръки, насочени към практиката и към перспективата за по-нататъшно развитие на проблематиката, заложи в темата на дисертацията. Би трябвало изводите да се представят в по-структуриран вид, но въпреки това те личат, при това (най-важното) са направени на базата на получените резултати и в корелация с хипотезите на изследването. В тях обаче според мен отсъства нещо, поради което задавам въпрос: позволява ли изследването да се посочи кои методи и комбинации от методи се възприемат и прилагат най-добре от учителите и кои представляват по-голяма трудност

за тях по една или друга причина? От позицията на изводите авторката отправя няколко адекватни препоръки към практиката.

Достойнство на дисертационния труд е това, че в него е отделено достатъчно внимание на приносите от изследването. Оформени са три приноса с теоретичен и три с практико-приложен характер, които са достоверни по съдържание и може да се приемат изцяло, тъй като отразяват оригиналните елементи на дисертационния труд.

IV. Оценка на автореферата и публикациите

Авторефератът на дисертационния труд е оформен според изискванията в структурен, съдържателен и технически аспект. Той представя основните компоненти на дисертацията и най-важните резултати от изследването в достатъчно изчерпателен вид. Авторефератът отразява адекватно дисертационното съдържание и позволява научната общност да се запознае накратко с най-важното в труда. Единствената забележка относно автореферата формулирам като въпрос: защо в него са посочени само три приноса от дисертацията? Тук не би трябвало да има редуция на текста, особено предвид това, че авторефератът остава като основна публикация върху дисертационния труд, подлежаща дългосрочно на четене и обсъждане.

Докторантката има три публикации, свързани с темата на дисертационния труд, представляващи доклади на конференции. Тази публикационна активност удовлетворява необходимостта от начални научни изяви на Катерини Карамани и отговаря на изискванията към докторантското обучение.

V. Оценка на личните качества на докторанта

Като човек докторантката прави впечатление на открита, комуникативна, информирана съвременна личност с изградени социални умения, коректна в отношенията си с околните и посветена на професионалното си развитие.

Заклучение

Дисертацията на Катерини Карамани е добре реализиран научен труд. В него тя е събрала и обобщила важна за теорията и практиката на специалната педагогика методическа информация и е анализирала нагласите на педагогическите специалисти към нейната приложимост, същевременно доказвайки ефекта от прилагането ѝ. Научната, практическата и обществената значимост на труда основно се състои в това, че разкрива ползата и необходимостта от популяризирането на ефикасни практики в областта на специалното образование и прокарва пътя към утвърждаването на приобщаващото образование в динамично променящата се образователна система.

Качествата на дисертационния труд показват, че докторантката владее методологията на научните изследвания и може самостоятелно да ги извършва.

Съобразяването със забележките и препоръките в тази рецензия би й помогнало в бъдеще време да се реализира и усъвършенства на научното поприще.

На основание цялостно положителната си оценка препоръчвам на уважаемото Специализирано научно жури да допусне до публична защита и да присъди на Екатерини Карамани образователната и научна степен „доктор” в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика, научна специалност Специална педагогика.

16. 02. 2019 г.

Рецензент:.....

(проф. дпн Ц. Ценова)